

פרשת ויחי

רבינו בחיי

הקדמה לפרשת ויחי יעקב

בארץ צדקה חיים ודרך נתיבה אל מות (משלי יב, כח):

ודרך נתיבה אל מות. כלומר וכיון שכן בטוח הוא כי בדרך נתיבה לא ימצא מות, כי כל הדרך נתיבה לא יראה מות קודם הנגור, וקודם זמנו לא מות. וכענין שכתוב (משלי י, ב) "וצדקה תציל ממות", כלומר שהיא מגינה עליו שלא ימות קודם זמנו, כי מאחר שהצדקה היא מוסיפה על הנגור, כל שכן שמיניע ותקרב הימים על הנגור ולא ימצא מות קודם בא זמנו:

ענין הצדקה הוא שימתן אדם משלו למי שצריך. והנה היא מדרגות רבות, יש צדקה שימתן אדם פרוטה לעני מן האמות, גדולה ממנה שימתן לעני ישראל והוא מעני עיר אחרת, למעלה ממנה שימתן לעני עירו, שגאמר (שמות כב, כד) "את העני עמך", עני שעמך, למעלה ממנה שימתן לעני קרובו שגאמר (ישעיה נח, ז) "ומבשרך לא תתעלם", למעלה ממנה שיפרנס את בניו, וכן אמרו רבותינו ז"ל (כתובות ג) מאי דכתיב (תהלים ק, א) "אשרי שמרי משפט עשה צדקה בכל עת", וכי אפשר לו לאדם לעשות צדקה בכל עת, אלא זה הוון את בניו ובנותיו בשהם קטנים, למעלה ממנו שהוא מפרנס אביו ואמו, שהוא מקיים מצות כבוד אב ואם, והיא צדקה גדולה שאין למעלה ממנה, על פן שכרה אריכות ימים, הוא שכתוב (שמות כ, יב) "למען יארכו ימיה". זהו בארץ צדקה חיים, והנה זה מדה כנגד מדה:

וכן מצינו ביוסף שפרנס את אביו שבע עשרה שנה, והיא מדה כנגד מדה, בזכות צדקה שעשה יעקב עמו שפרנס אותו שבע עשרה שנה, שהרי בשפרש יוסף מאביו בן שבע עשרה שנה היה שגאמר (לעיל לו, ב) "אלה תלדות יעקב יוסף בן שבע עשרה שנה", ובזכות שפרנס יעקב את יוסף שבע עשרה שנה מצינו שפרנס יוסף לעקב במצרים שבע עשרה שנה כנגד מדה. והוא שכתוב ויחי יעקב בארץ מצרים שבע עשרה שנה וגו':

שלמה המלך עליו השלום בא לפרסם בכתוב הזה על שבח מדת הצדקה כי בשמרים עקב רב (ע"פ תהלים ט, יב) וימים על ימי המחזיק בה תוסיף (ע"פ תהלים ט, טו). והנה היא תשועת הנפש והגוף, והיא העולה על משפט מערכת הפוכים, שהרי בירוע כי חיי האדם נגזרים הם כפי משפט המערכת, ומעיד על זה מה שכתוב (שמואל א, כו, י) "או יזמו וזאו" כלומר יתקרב זמנו ויזמו האחרון, וכן "ויקרב ימי דוד למות" (מלכים א, ב, א), "הן קרבו ימיה למות" (דברים לא, יד), ואין ענין קריבה אלא על עת הנגור. ואף על פי שמערכת הפוכים מחייבת היות ימי האדם נגזרים, יש על כח המערכת כח עליון כפי השקר והעונש להוסיף על הנגור, כמו שהוסיף לחזקיה שגאמר (ישעיה לח, ה) "הנני יוסף על ימיה חמש עשרה שנה", ולקצר מן הנגור כמו שקיצר מן יהורם בן אחזיה בעונש שדרש בחוליו לעבודה זרה, שכן אמר לו הנביא (מלכים ב, א, טו) "כה אמר ה' יען אשר שלחת מלאכים לדרש בבעל זבוב אלהי עקרון המבלי אין אלהים בישראל לדרש בדברו לכן המטה אשר עליה שם לא תרד ממנה כי מות תמות". ועל פן אמר שלמה כי הצדקה מדה עליונה וצדומה כחה גדול ופריה חיים, והו שאמר בארץ צדקה חיים כלומר תוספת חיים על הנגור:

וכמו שדרשו רבותינו ז"ל (בבא בתרא יא). בבנימן הצדיק שהיה ממונה על קופה של צדקה, באה לפניו אשה בשני בצורת אמרה לו רבי פרנסני, אמר לה העבדה שאין בקופה של צדקה כלום, אמרה לו אם אין אתה מפרנסני הרי אשה ושבעה בניה מתים, עמד ופרנסה משלו, לימים חלה בבנימן הצדיק ונטה למות, אמרו לו מלאכי השרת לפני הקב"ה רבונו של עולם אתה אמרת כל המקיים נפש אחת מישראל באלו קיים עולם מלא, ובנימן הצדיק שקיים אשה ושבעה בניה ימות בשנים מועטות, תנא הוסיפו לו עשרים ושתים שנה:

